

Urednik

Zoran Hamović

Likovni urednik

dr Svetlana Volic

traduki^T

Објављивање овог дела подржала је књижевна мрежа ТРАДУКИ коју чине Савезно министарство за европске и међународне послове Републике Аустрије, Министарство спољних послова Савезне Републике Немачке, Швајцарска фондација за културу „Про Хелвеција“, Удружење преводитељки и преводилаца (Центар за књижевност Беч) по налогу Савезног министарства уметности, културе, јавне управе и спорта Републике Аустрије, Гете институт, Јавна агенција за књигу Републике Словеније, Министарство културе и медија Републике Хрватске, Министарство за социјална питања и културу Кнежевине Лихтенштајн, Фондација за културу Лихтенштајн, Министарство културе Републике Албаније, Министарство културе и информисања Републике Србије, Министарство културе Румуније, Министарство просвјете, науке, културе и спорта Црне Горе, Министарство културе Републике Северне Македоније, Министарство културе Републике Бугарске, Сајам књига у Лајпцигу и Фондација „С. Фишер“.

Naslov originala

Stefan Çapaliku

Mbyllur për pushime

Copyright © 2021 Stefan Çapaliku

© of the translation: S. Fischer Foundation by order of TRADUKI

Stefan Čapaliku

Zatvoreno zbog odmora

Preveo sa albanskog

Danilo Brajović

Beograd, 2023.

*Gubitnici se zaljubljuju u prošlost,
a pobednici u sadašnjost.*

Prva knjiga

1.

Gledao je Miličinu siluetu otpozadi, dok je bila nagnuta na prozoru, polako pušio i razmišljao kako Srпкиnje imaju savršeno telo, što se baš ne može reći i za lice. Druga ruka bila mu je ispod jastuka.

Bio je početak septembra. Još uvek je bilo vruće, ali sada je posle ponoći bilo sveže. Preko Milice kod otvorenog prozora, u sobu su dopirali zvuci orkestra koji je svirao njihovu poznatu pesmu „Tamo daleko“.

Ponekad, kada je bio sam, ti mali orkestri boemske ulice bi mu dosađivali, ali kada bi se setio da je sam odabrao da živi u Skadarliji, proradio bi mu adrenalin. Otkud naziv Skadarska ulica usred Beograda, nije znao. Ali kasnije, nakon poznanstva s Milicom, izgledalo je kao da dekadentna muzika i razonoda te ulice najbolje upotpunjavaju pejzaž.

Prekoputa njegove vile nalazila se jednospratna kuća čuvenog pesnika Đure Jakšića, odmah pored poznatog restorana *Dva jelena*. Tu je upoznao Milicu. Bio je u civilu te noći kada je ona ušla s prijateljicom. I ona je

student Filozofskog fakulteta. Obe su bile iz Kragujevca, grada na jugoistoku Srbije. Sada se nije mogao setiti imena te druge devojke.

Izgledate oženjeno, bila je bomba koju je Milica odmah bacila na sto čim ih je Herman Janas pozvao da sednu sa njim. Dopadala mu se hrabrost te devojke sve-sne svoje lepote, ali s merom, da ostane na tome... Jer, ukoliko se nema mere, onda se sve pretvara u dosadu, koja kod njega budi neki osećaj oholosti muškarca od četrdeset i više godina. „Ipak ste dobrodošli“, odmah joj je uzvratio. „Naročito sada kada smo u blizini izgradili crkvu...“ I nasmejao se sa sigurnošću džentlmena koji voli da ostane tajnovit.

Govorio je o protestantskoj crkvi koju su Nemci sagradili na dvesta-trista metara od njegove vile. U stvari, imajući u vidu da je bio rat, zvučala je pomalo čudno ta priča o crkvi, ali onda bi se setio porodica vojnih lica. Neke od njih i s decom.

Te noći su razgovarali o filologiji sve dok Herman Janas nije kročio na nepoznati teren, kao što je albano-logija. Iznenadio se kada je saznao da obe devojke uče albanski jezik i književnost, tu usred Beograda, na katedri koju je osnovao Hrvat koji voli albanski narod, Henrik Barić. Potom je Herman Janas promenio temu i ušao u filozofiju, u svoj prirodni domen. Bacio je Ničea na sto s njegovom teorijom o nadljudskom, a zatim, naravno, Firera. Nije bilo teško uočiti kako se raspoloženje devojaka promenilo čim bi se pomenuo Adolf, ali Herman Janas je ostao zapanjen kad je Milica počela da priča o Martinu Hajdegeru, čiju je knjigu *Kant i problem metafizike* imao u torbi.

Kakva podudarnost! Da, bila je istina, Herman Janas bio je student Martina Hajdegera i zaneseno je čuvao predavanje u rukopisu, odnosno uvod knjige *Poreklo umetničkog dela*, koje je njegov profesor održao na Frajburškom univerzitetu 1935. godine.

Ipak, sada nije bilo vreme za vraćanje uspomena. Kao da je bilo nečeg depresivnog u izgledu njenog tela otpozadi... Onako lepo popunjenog, ali ipak istrošenog. Ideja o vođenju ljubavi ponovo mu je proletela kroz glavu i zapalila mu je celo biće. Odmah je ustao i prišao joj.

Tamo daleko, iako najpatriotskija srpska pesma svih vremena, ipak je bila valcer. Upravo je prodirao u nju kod stiha „Tamo je srce moje“ i ona se prepusti.

Skadarlija je bila obavijena plaštom maglovite svetlosti. On je to radio polako... polako... polako i baš kad je bio pri srećnom i iščekivanom svršetku, upravo u tom trenutku, začu se kucanje na vratima sobe.

Kucaju na njegova vrata?! Kako se usuđuju?! Kako je to moguće?! A ko bi drugi to mogao biti nego njegov ađutant, sigurno je neki hitan slučaj!

(Kratka pauza)

Bio je neispavan. Kucanje na vrata, a zatim iznenadni telefonski poziv i razgovor s ministrom spoljnih poslova bili su uznemiravajući. Nije prvi put da kod sebe primećuje takvu vrstu rastrojenosti. Dok mu je ministar prenosio neočekivanu i gorku vest da je šef italijanske vlade, maršal Badolio najavio bezuslovnu kapitulaciju Italije, on je gledao kako Milica navlači tanke čarape, crne, sa šavom.

Prekid vatre s Angloamerikancima, s italijanske strane potpisao je general Đuzepe Kastelano, a s anglo-američke glavnokomandujući savezničkih snaga general Ajzenhauer.

Naredbu da mora hitno za Tiranu dobio je u trenutku kad je ona već bila potpuno spremna, češljajući se. Ukratko mu je rečeno da mora da sprovede misiju uspostavljanja pronemačke vlade, koja bi se brinula o tri glavne stvari, brzo izgovorenih, ali koje uopšte nisu bile jednostavne – da se spreči iskrčavanje savezničkih snaga iz Otranta na drugu obalu, da se osiguraju putevi za povlačenje SS bataljona iz Janjine prema severu i da se u sukobima s partizanima zadrži odnos ubijenih jedan prema deset.

„Ideš sa mnom“, rekao je Milici i poljubio je u vrat bez imalo požude, čim je svanulo tog 11. septembra 1943. Niz vrat joj je uvek padao pramen, koji je nalazio put do slobode iz sakupljene kose koju je nastojala da ukroti. Da. U Tiranu. Kratko putovanje. Dva do tri dana najviše. S nama će biti i Dragoljub Đokić, antropolog, stručnjak za albanski svet.

Oglasio se ađutant rekavši da ih prevoz do aerodroma čeka ispred. Pilot je već bio spreman. Putovaće „henkelom 111“, brzim avionom koji je konstruisao jedan od njegovih drugova iz srednje škole, Zigfrid Ginter.

Milici je izraz lica bilo smračen, a oko očiju su joj se pojavili tamnoplavi krugovi. Bilo je jasno da je umorna i zatečena saznanjem da će se taj predlog za put, prenet odjednom, zapravo ostvariti istog trenutka. „Doručkovaćemo u avionu“, rekao joj je Herman. „Sad nemamo vremena ni za kafu.“ Zatim joj okrenu leđa i brzo šapnu

ađutantu nekoliko rečenica, od kojih je Milica uhvatila samo dve reči: *Martin i ambasador*.

Putovanje će trajati manje od sat vremena, rekao je pilot. Vreme je dobro, vidljivost takođe. Henkel je imao četiri mesta u prostoru iza pilota. Po dva sedišta, okrenuta jedno naspram drugog. Dragoljuba ostaviše da sedi leđima okrenut pilotu. Njegov posao bio je da razgovara. Zapravo, bila je to dernjava zbog buke koju su pravila dva propelera.

Putovanje preko balkanskih planina izazivalo je strah. Kamen i stena posvuda. Pilot je izabrao putanju što dalje od mora. U međuvremenu, Milica je zaspala posle nekoliko minuta nakon što je naslonila glavu na Hermanovo rame. Dragoljub je uveliko glasno govorio nešto o Dinaridima, koji su počinjali u Sloveniji i završavali se u Albaniji, a dostizali najvišu kvotu kod Jezerca. Onda je počeo recital o zakonima, kanonima, gostoprimstvu, tj. karakteristikama koje bi Dragoljub stalno sažimao pod pojam „ilirske rase“.

Bilo je nečeg s Van Gogovog autoportreta na Dragoljubovom licu, posebno u očima. Nizak, riđobrad, plavih očiju, koje bi postale ponekad sive ili zelene, zavisno od svetlosti. Koliko je Herman mogao da shvati, bilo je neke protivrečnosti između njegovog tipično srpskog imena i albanskog prezimena Đoka, slaviziranog u Đokić.

„Približavamo se Tirani“, rekao je pilot. „Približavamo se Tirani“, ponovi Herman Milici i nežno joj uze glavu u dlanove. Ona otvori svoje velike oči. Prepoznao je nešto od muškosti u tim očima, ali i u vilicama, možda čak i nosu.

Zatim su sve troje pogledali kroz prozor. Jasno se videla velika brazda, široka, otvorena, prava linija,

neprekinuta, a oko nje krovovi niskih kuća, zelenilo i minareti. Bio je to bulevar koji su sagradili pre nekoliko godina Italijani, a oko njega je grad dobijao obrise, po zamisli vila s dvorištima, spreda i straga. Neka vrsta siti gardena. Veliko zelenilo, posebno ako se zapazi venac brda koji ga je okruživao, kao i dolina koja je vodila ka planini Dajti. Mora da je idealno mesto za lov ispunjen patkama, selicama i drugim sličnim pticama.

Video sam mnogo gradova bez bulevara, ali nikad bulevar bez grada, setio se Herman reći jednog francuskog arhitekta, koje je pročitao u vreme kad se detaljno upoznavao s Albanijom.

Ovoga puta bulevar mu je ličio na veliki falus koji se završava trgov. Rekao je to i Milici, ali ona je bila zbu-njena i neraspložena.

2.

Prvi dani u salcburškom biskupskom semeništu bili su užasni. Njegov duhovni vođa, jezuit velike discipline i veoma odgovoran, otac Jozef, držao je sve pod strogom kontrolom. Bilo je hladno. Zima 1925. bila je oštra, ledena. A treba reći i da je nemački jezik profesora Široke u to vreme bio loš. Ako se tome doda činjenica da još nije bio siguran je li zaista došlo vreme za poziv i posvećenost sveštenučkom putu, onda je zbrka bila još veća. Često je sumnjao da je to u stvari bila želja njegovog oca Marka Široke, koji je kao okoreli konzervativac

počeo slepo da poštuje nepisano pravilo u Skadru u to vreme, da kad imate nekoliko sinova, jednoga od njih treba dati crkvi.

Kako bilo, on je već bio u bogosloviji, negde u planinama, upravo tamo gde se Austrija sastaje s nemačkom Bavarskom i šetkao se sam po zadnjem dvorištu, gde su počinjali zidovi drugog semeništa, tj. onog salezijanskih sestara. I tim delom vladao je italijanski barokni stil. Iza njegovih zidova tekle su vode reke Salcah. Međutim, „posoli jelo, ali s merom“, kažu kod nas u Albaniji, dok su ovde imena svih predmeta, začudo, imala veze sa reči so. Ime grada sa solju, takođe i reke. Ako ovome dodamo i rudnike soli, onda je jedina slatka stvar tu bila muzika Mihaela Hajdna, ili Mocarta koji je pobegao u Beč.

Ne zna se da li je u to vreme profesor Široka zapravo imao osamnaest godina. Bio je mršav i visok, atletske građe, može se reći i plivačke. Profesora Široku je međutim uvek nervirala njegova visina. Osećao ju je kao teret. Ovaj osećaj mu je donekle savio leđa i poravnao tabane. Bio je potpuno asocijalan. Seminarci su se trudili da ga privole na druženje, ali nisu mogli dobiti ništa više od njegovog pristojnog i plašljivog osmeha. Voleo je muziku, posebno literaturu romantičara, pre svega Getea, Šilera i Hajnea.

Jedno popodne primetio je blesak svetlosti iza prozora na drugom spratu sestrinskog seminarijuma preko puta. Zatim još jedan blesak u sumrak, sve dok taj zrak nije pobudio njegovu znatiželju, zbog čega se još više odvojio od ostalih. Tako je bilo i tog popodneva. Veoma rano je padao mrak u planinama. I on nije mogao to da propusti, bio je tamo, kao da je znao da za njega ne postoji druga prilika.

I tako se desilo. Profesor Široka, student, našao se tu sam, u pravom trenutku, poput bleska uma, kada je nešto okruglo, sitno, smeđe, drvenasto, poput oraha, a zapravo je to i bio orah, koji mu je pao pred noge, tu na snegu, bačen belom, gotovo dečjom rukom sa onog otvorenog prozorskog krilca na gornjem spratu seminarijuma selezijanskih sestara.

Profesor Široka, ovog puta student više nego ikad, bečelor, odnosno samac, odnosno vitez, odnosno čedan, prišao je, podigao ga, protrljao sklanjajući suvi sneg s njega i osetio kako se vrh velikog prsta gubi u maloj rupi, sasvim maloj šupljini u ljusci oraha, unutar koje je bilo nešto belo, zapravo prava stvar, odnosno suština stvari.

Unutra se nalazilo vrlo pažljivo umetnuto pismo, rukom ispisana poruka, na kojoj je jednostavno, jasno i bez ikakve nedoumice pisalo: „Ich liebe dich, deine, Margarita.“

Profesor Široka potrča i gubeći dah dođe do svoje sobe. Srce mu je udaralo brže od prozorskog krila, kome je vetar pretio da ga rastoči. Profesor Široka je tako postao zaneseni student. Te noći nije spavao. Te noći su ga mučile velike sumnje. Te noći bio je kao Geteov Verter. Te noći se molio da ga Bog voli, iako je već bio čovek u koga je neko zaljubljen. Molio se da mu Gospod oprost, pa se ujutro pognute glave pojavio pred svojim duhovnim vođom, ocem Jozefom, i šapnuo mu: „Oče! Moram da idem! Neko na ovom svetu me voli. Taj neko je devojka i moram izaći u susret njenoj ljubavi.“

Profesor Široka, student, nije očekivao da će dobiti neki odgovor od oca Jozefa osim ćutanja, te je sa svojim ruksakom, u koji je ubacio obuću i nešto donjeg rublja, otrčao do kraja dvorišta gde ga je čekalo poluotvoreno

krilo jednog prozora. Odozdo je lagano bacio ljušturu oraha u čijoj šupljini se nalazilo još jedno ljubavno pismo, koje je glasilo: „Ich liebe dich auch. Warten.“

(Duga pauza)

Nakon osamnaest godina, profesor Široka se nalazio u svojoj vili u Tirani, jedinog austrijskog vili u alpskom stilu u celom gradu. Čudno zapravo, imajući u vidu da u ovom gradu skoro nikada nema snega. Sve ostale vile, građene tokom tridesetih godina, a i one koje su u izgradnji, bile su ili u italijanskom ili nemačkom Bauhaus stilu.

Nad danom se nadvio loš predosećaj. Poziv za večeru u rezidenciji nemačkog ambasadora u Tirani stigao je u kuću profesora Široke ujutru 12. septembra. Nikada se pre toga nije dogodilo da poziv od nemačkog ambasadora bude sastavljen, poslat i dostavljen odmah, za nešto što se dešava istog dana. Navikao je da pozive pošalje najmanje nedelju dana unapred. Osoba koja je dostavila poziv tražila je na licu mesta potvrdu o dolasku na večeru.

A onda je sve je postalo još jasnije kad je zazvonio telefon i kad mu je njegov kolega, doktor Saimir rekao da je danas video njegovu ekselenciju, ambasadora Martina Flipa kako tog jutra nekoliko puta prolazi tiranskim bulevarom u pratnji osobe u uniformi visokorangiranog oficira.

U međuvremenu, supruga profesora Široke je ćutala i ukočena sedela u drugoj sobi. Bilo je jasno da je preplašena, zbunjena i zaprepašćena. Na početku, poziv ambasadora je dočekala s dozom znatiželje, ali kasnije se tome usprotivila i odbila je da ide.

Ali ako se pogleda malo bolje, gospođa Margarita ili Greta, kako je volela da je kraće zovu, nije nimalo grešila. Nakon onoga što se dogodilo njihovom sinu jedincu, ona se više nije smela maknuti s mesta, nikada više, a ne da ide na ručkove i večere, pa čak i ako dođe sam Firer.

„Ne ostavljam dečaka samog. Da li razumeš?! Nikada više. Nikada više.“ Profesor Široka je znao da kad mu se supruga obraćala na nemačkom, to je uvek bilo nešto odlučno, nešto što nije za raspravu, čak i da zna aramejski.

U međuvremenu, njihov sin Luka, tinejdžer koji još ne beše napunio sedamnaest godina, slušao je muziku na velikom radiju u svojoj sobi. Bio je opsednut stanicom koja je puštala savremenu muziku. Arnold Šenberg, u čijoj atonalnosti i serijalnosti profesor Široka i Greta nisu uživali, bio je njegov idol.

Luka, kako ga je zvao profesor Široka, ili Lukas, kako ga je zvala Greta, imao je jednu ruku u zavoju, gazom vezanu oko vrata. Luka rana od metka, čija adresa nije bila poznata. Tačno pre tri dana, u kafiću *Kursal* u centru Tirane. Bog ga je spasao.

Došla su strašna vremena, pomislio je profesor Široka, dajući pravo njegovoj voljenoj supruzi, posebno te večeri kada je bila tako čvrsta i uporna. Dani su postajali sve burniji. Bratoubistvo je počelo da uzima svoje prve žrtve na ulicama. Ljudi su nemilosrdno ubijani po trgovima, kafićima, kućama, svuda. Na Tiranu je pala crna senka. Teški dani čekali su jadnu Albaniju.

S tom rečenicom na umu, vezao je pertlu i na drugoj cipeli i izašao u dvorište da sačeka naručeni taksi. Tog septembra imao je priliku da vidi da su kineske glicinije procvetale drugi put, ispunivši dvorište mirisom.